

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ
І ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ

Гуманітарно-педагогічний факультет

ДОПУЩЕНО ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри журналістики та
мовної комунікації

_____ проф. Світлана ХАРЧЕНКО

« ____ » _____ 2026 р.

ДИПЛОМНИЙ ПРОЄКТ БАКАЛАВРА

на тему:

«АНТИУКРАЇНСЬКІ ВОЄННІ НАРАТИВИ:
ВЕРБАЛЬНО-ВІЗУАЛІЗАЦІЙНІ ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ»

Спеціальність 061 Журналістика

Гарант освітньої програми
доктор філологічних наук, професор

Світлана ХАРЧЕНКО

Керівник дипломного проєкту бакалавра
доктор філологічних наук, професор

Микола СТЕПАНЕНКО

Виконала

Діана МОЙСАК

КИЇВ – 2026

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВОЄННИХ НАРАТИВІВ.....	7
1.1. Поняття та сутність терміну «наратив».....	7
1.2. Характерні риси воєнних наративів.....	10
Висновки до розділу 1.....	13
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ЗМІСТУ ТА ПРОЯВІВ АНТИУКРАЇНСЬКИХ ВОЄННИХ НАРАТИВІВ.....	14
2.1. Зміст основних антиукраїнських воєнних наративів.....	14
2.2. Особливості прояву та поширення антиукраїнських воєнних наративів.....	16
Висновки до розділу 2.....	19
РОЗДІЛ 3. ПІДГОТОВКА НАУКОВОГО ПРОДУКТУ ЯК ЗАСОБИ ПРОТИДІЇ АНТИУКРАЇНСЬКИХ ВОЄННИХ НАРАТИВІВ.....	20
3.1. Механізм виявлення та порядок протидії антиукраїнським воєнним наративам.....	203
3.2 Технологія створення продукту.....	21
Висновки до розділу 3.....	23
ВИСНОВКИ.....	24
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	26

РЕФЕРАТ

Дипломний проєкт: 29 с., 22 джерела.

Мета проєкту: дослідити сутність антиукраїнських воєнних наративів та розробити ефективні вербально-візуалізаційні засоби протидії їм у сучасному медіапросторі, а також реалізувати це у форматі медіапродукту.

Темою дипломного проєкту є: «Антиукраїнські воєнні наративи: вербально-візуалізаційні засоби протидії». Концепція / ідея проєкту: полягає у створенні медіапродукту, спрямованого на підвищення рівня медіаграмотності аудиторії шляхом пояснення сутності воєнних наративів, демонстрації механізмів їхнього впливу та формування практичних навичок їх розпізнавання і нейтралізації.

Основна ідея проєкту: базується на поєднанні вербальних і візуальних інструментів як ключових засобів протидії інформаційним маніпуляціям.

Технічні характеристики: проєкт реалізований у форматі відеомедіапродукту (соціально-інформаційного відео), який містить вступний, інтерактивний, експертний, практичний та підсумковий блоки. У відео використано опитування аудиторії, експертний коментар, інфографіку, приклади маніпулятивного контенту, а також демонстрацію алгоритму перевірки інформації (зокрема на прикладі Telegram-каналів). Відео поєднує різні типи зйомки, монтажні переходи та текстові вставки для підсилення сприйняття інформації.

Ключові слова: наратив, антиукраїнські воєнні наративи, дезінформація, медіаграмотність, інформаційна війна, вербально-візуальні засоби, пропаганда, фактчекінг.

ВСТУП

Актуальність дослідження антиукраїнських воєнних наративів зумовлена масштабом інформаційно-психологічної агресії, яка супроводжує сучасну війну проти України. У цифрову епоху інформаційні атаки стають не менш небезпечними, ніж збройні, оскільки формують сприйняття реальності, впливають на політичні рішення, деморалізують населення та підривають довіру до державних інституцій. російська пропаганда активно використовує маніпулятивні повідомлення, фейки, емоційно забарвлені образи та символи, що робить проблему протидії воєнним наративам надзвичайно гострою та стратегічно важливою.

Особливого значення ця тема набуває з огляду на поширення соціальних медіа, де антиукраїнські наративи легко тиражуються, адаптуються під різні аудиторії та маскуються під достовірну інформацію. Візуальні засоби – відео, інфографіка, меми, фотоколажі – стають ефективними інструментами впливу, оскільки сприймаються швидше та емоційніше, ніж текст. Тому дослідження механізмів створення та поширення таких матеріалів є ключовим для розуміння того, як саме формуються деструктивні смисли в суспільній свідомості та чому вони можуть бути ефективними.

Актуальність дослідження підсилюється й тим, що Україна сьогодні активно вибудовує власну інформаційну політику, яка має бути не лише оборонною, а й проактивною. Розроблення системи вербально-візуалізаційних засобів протидії дозволяє створити стратегію, спрямовану на формування стійкості суспільства до маніпуляцій, підвищення критичного мислення та зміцнення національної ідентичності. Науково обґрунтовані підходи до взаємодії слова й візуального образу у протидії пропаганді є необхідними для медіасфери, державних інституцій, освітніх закладів та громадянського суспільства.

Загалом, дослідження антиукраїнських воєнних наративів та розробка ефективних вербально-візуалізаційних засобів протидії є вкрай важливими в умовах війни, що триває. Воно сприяє підвищенню інформаційної безпеки, боротьбі з дезінформацією та захисту суспільної свідомості, забезпечуючи Україні можливість ефективно реагувати на виклики сучасного інформаційного простору.

Мета дослідження полягає у обґрунтуванні феномену антиукраїнських воєнних наративів, а також у розробленні ефективних вербально-візуалізаційних засобів для протидії деструктивним комунікативним впливам.

Завдання дослідження

1. Розкрити сутність поняття «наратив» та схарактеризувати його особливості у воєнному контексті.
2. Визначити характерні риси та функції воєнних наративів у сучасному інформаційному просторі.
3. Проаналізувати зміст ключових антиукраїнських воєнних наративів, їхні цільові аудиторії та комунікативні інтенції.
4. Дослідити особливості поширення антиукраїнських наративів у медіапросторі та візуально-вербальні прийоми, що в них використовуються.
5. Розробити механізм виявлення та протидії антиукраїнським воєнним наративам.
6. Сформувати технологію створення наукового інформаційного продукту як інструменту протидії деструктивним наративам.

Об'єктом дослідження є антиукраїнські воєнні наративи як елемент інформаційно-психологічного впливу в умовах сучасної війни.

Предмет дослідження – вербально-візуалізаційні засоби формування та поширення антиукраїнських воєнних наративів, а також механізми їхнього виявлення та ефективної протидії.

Методи дослідження. Теоретичні методи: аналіз, синтез, узагальнення, класифікація та систематизація наукових джерел з проблеми воєнних наративів і інформаційно-психологічної війни. Метод контент-аналізу застосовано для дослідження змісту антиукраїнських наративів у медіапросторі, а методи структурно-семіотичного та дискурс-аналізу використано для виявлення їхніх вербальних і візуальних засобів. Порівняльний аналіз дозволив визначити особливості поширення різних типів наративів у соціальних мережах та традиційних медіа. Практичні методи включали моделювання механізму протидії деструктивним наративам та розробку технології створення інформаційного продукту.

Практичне значення дослідження полягає у можливості застосування його результатів для підвищення рівня інформаційної безпеки України, формування стійкості суспільства до дезінформації та інформаційних маніпуляцій. Розроблений механізм виявлення та протидії антиукраїнським воєнним наративам може бути використаний у діяльності державних структур, медіацентрів, освітніх установ та громадських організацій, що працюють у сфері медіаграмотності та стратегічних комунікацій. Результати дослідження можуть бути впроваджені у навчальні курси з медіаграмотності, журналістики, комунікацій та інформаційної безпеки, а також використані для підготовки фахівців у сфері стратегічних комунікацій.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ВОЄННИХ НАРАТИВІВ

1.1. Поняття та сутність терміну «наратив»

Поняття наративу посідає центральне місце в наратології – науковому напрямі, що досліджує закономірності створення оповіді та принципи її організації оповідачем (наратором чи агентом нарації). Формування наратології як окремої дисципліни наприкінці 1960-х років пов'язують із ідеями французьких семіотиків, зокрема К. Бремона та Е. Канкалона, А. Греймаса і Ж. Фонтанія, які критикували структуралістський погляд на реальність і намагалися пояснити мистецтво через комунікативні концепти та моделі осмислення дійсності. Як зазначає Кушнірова [1, с. 130], саме їхні праці стали поштовхом до виокремлення наратології в самостійну галузь гуманітарного знання. Українські науковці трактують наратологію неоднозначно. Одні визначають її як напрям розвитку художнього дискурсу в сучасному мистецтві та філології [2, с. 430], інші – як комплексну теорію наративу, покликану досліджувати структуру, функції, типологічні ознаки оповіді та специфіку моделювання фабули [1, с. 130].

Основна ідея наратологічного підходу полягає в аналізі структури оповіді та визначенні способів, якими вона формує сприйняття історії адресатом. Зокрема, наратологія досліджує специфіку організації часу в тексті: оповідь може здійснюватися в режимі «реального часу», коли події подаються безперервно, без скорочень і ретроспекцій, створюючи ефект невідфільтрованої послідовності; або ж через множинні часові лінії, що розгортаються паралельно, відображаючи різні сюжетні перспективи, які можуть бути об'єднані темами чи емоційними акцентами, але не обов'язково взаємовпливами [3, с. 93].

Наратологія слугує фундаментом для створення цілісних і зв'язних наративів, які визначають як структуроване повідомлення про події. У широкому розумінні наратив – це розповідь (від англ. та фр. *narrative* – «оповідь», від лат. *narrare* – «пояснювати», «розповідати»), що містить логічно та причинно пов'язану послідовність із початком, розвитком і завершенням.

За Мучанкою [4], це історія, передана крізь призму певних персонажів, яка репрезентує досвід чи ідеї. Інші дослідники визначають наратив як акт комунікації між наратором і адресатом щодо реальних або вигаданих подій [1] або як опис ситуацій із конкретної точки зору оповідача чи героя. У дослідженні Бикова [5] наратив потрактовано як систему взаємопов'язаних подій, фактів чи вражень, що утворюють цілісний оповідний текст.

Елементами будь-якого наративу є простір і час дії, сюжетна побудова, система персонажів, конфліктність та кут зору, з якого подається історія [6]. Наратив має низку ключових ознак. По-перше, він здатний слугувати інструментом осмислення реальності, що проявляється як у повсякденному сприйнятті, так і під час аналізу соціальних чи професійних процесів. По-друге, наратив пов'язаний із віруваннями, мотиваціями та прагненнями людей. По-третє, йому притаманна лінійність і певна передбачуваність, які дозволяють структурувати події в часову послідовність, подібну до сценарію, що містить моделі поведінки та інтерпретації явищ. Саме ця властивість часто формує очікувану реакцію аудиторії, а інколи – сприяє появі упереджень. По-четверте, наратив має обмежене поле інтерпретацій: приміром, політичний наратив, на відміну від художнього, навмисно звужує спектр можливих значень і спрямовує увагу на закладені у нього смисли. По-п'яте, він володіє драматичною природою, тобто здатністю привертати увагу й емоційно залучати аудиторію [7].

Наведені ознаки вказують на те, що сучасні дослідники трактують наратив значно ширше, ніж просту оповідь, підкреслюючи його багатовимірність та концептуальність [5]. Отже, наратив перестає розумітися лише як конкретна історія та розглядається радше як форма її репрезентації. У такому підході він постає як ментальна конструкція, що допомагає збагнути структуру людського мислення та способи його організації [8]. Це дає змогу осмислювати наратив як своєрідну «надправду про буття», створену на основі

мережі міфів, тобто інтерпретацій реальності через символи та знакові системи [5].

Посилання у визначеннях на «справжні чи фіктивні події», а також на поділ на «ворога» і «друга» дають підстави стверджувати, що наративи здатні транслювати спотворені або навмисно перекручені образи дійсності. Як зазначає Мудрак [9], це можуть бути як окремі перекручення фактів, так і повністю вигадані історії. Це також підкреслює потенціал наративів як засобу прихованих інформаційних маніпуляцій: вони можуть одночасно просувати конструктивні цінності та деструктивні меседжі. Унаслідок цього, як наголошує Макарець [10, с. 21], наративи можуть відігравати роль як інструментів інтеграції та стабілізації суспільства, так і чинників дестабілізації та посилення суспільної напруги.

На думку Г. Почепцова [8], наративи фактично формують межу між уявленнями про «правильний» та «неправильний» світи. Саме ця властивість робить їх надзвичайно затребуваними у сфері пропаганди, де вони виступають механізмом впливу на масову свідомість і засобом конструювання бажаної моделі реальності.

Узагальнюючи викладене, варто зазначити, що термін «наратив» охоплює не лише послідовну оповідь про події, а й ширшу смислову конструкцію, яка формує спосіб їхнього сприйняття та інтерпретації. Наратив виступає ментальною моделлю, що структурує досвід, задає рамки тлумачення реальності та впливає на формування уявлень, цінностей і соціальних значень. Саме тому його розглядають як важливий інструмент комунікації, соціального інжинірингу та впливу на масову свідомість.

1.2. Характерні риси воєнних наративів

Сучасні збройні конфлікти вирізняються «гібридним» характером, що проявляється у поєднанні традиційних і нетрадиційних методів ведення війни та впливу. До неконвенційних засобів зазвичай відносять пропаганду,

інформаційні й психологічні операції, які активно реалізуються через соціальні мережі, медіа та різні ЗМІ. Їхнім ключовим завданням є формування та зміна свідомості визначених цільових груп населення [11, с. 10].

Беручи до уваги значну кількість наукових підходів до поняття наративу, складність його впровадження у сферу стратегічних комунікацій та обмеженість окремих визначень у контексті сучасних воєн, дослідники О. Я. Дойчик та В. В. Ганзін пропонують власне трактування терміна «наратив війни». Під ним вони розуміють спеціально створене мультимодальне повідомлення про війну, призначене для впливу на певну аудиторію. Мультимодальність підкреслює, що передача змісту може здійснюватися не лише текстовими засобами, а й через візуальні та аудіовізуальні формати [11, с. 13].

У структурі наративу війни автори виокремлюють три взаємопов'язані рівні:

1. Макрорівень. На цьому рівні наратив війни постає як узагальнена ідея, що може бути сформульована одним реченням чи навіть коротким висловом. Вона виконує роль концептуального ядра, яке визначає мотиваційний та комунікативний напрям подальших повідомлень. Макрорівневий наратив за своєю природою подібний до стратегічного наративу, адже задає загальну логіку впливу. Проте його сфера дії ширша: якщо стратегічний наратив покликаний пояснити причини участі держави у конфлікті, то наратив війни охоплює різноманітні аспекти впливу на цільову аудиторію. При цьому автором (наратором) такого наративу може виступати не лише держава чи її союзники, але й окремі політичні та громадські актори всередині країни або за її межами [11, с. 13].

2. Мезорівень. На цьому рівні визначальним стає спосіб поширення наративу. У текстовому форматі він втілюється через дискурсивні структури; у візуальному та аудіовізуальному – через зображення, відео, меми, постери, аудіоматеріали тощо. Тут наратив набуває конкретної форми, у якій може бути

реалізована певна історія чи послідовність повідомлень. Вибір структури та засобів залежить від комунікаційних завдань і характеру впливу, якого прагне наратор.

3. Мікрорівень. На цьому рівні розглядають найменші смислові одиниці, що складають наратив: фрази, речення, лексичні та стилістичні елементи. Саме мікрорівень є предметом аналізу мовознавства, когнітивістики та інших гуманітарних дисциплін. Тут можна дослідити специфічні мовні стратегії, семантичні та прагматичні особливості, які формують дискурс певного воєнного наративу.

Окремої уваги потребує зв'язок воєнних наративів із маніпулятивними техніками впливу. Ідея та повідомлення, що лежать в їх основі, завжди орієнтовані на певні цілі наратора, які можуть бути як відкритими, так і прихованими. Через це в окремих контекстах наратив війни може набувати маніпулятивного або дезінформаційного характеру, особливо коли спрямований на цільову аудиторію противника [11, с. 14].

Отже, воєнні наративи становлять складний комунікативний феномен, що поєднує ідеологічний, психологічний та інформаційний вплив на цільові аудиторії. Їхні ключові риси – цілеспрямованість, емоційна насиченість, мультимодальність і здатність адаптуватися до різних медіасередовищ – забезпечують ефективне проникнення у суспільну свідомість навіть в умовах інтенсивної інформаційної боротьби. Воєнні наративи формують певну картину реальності, задають рамки інтерпретації подій та слугують інструментом мобілізації, легітимації або делегітимації дій акторів конфлікту. Саме тому їхнє вивчення є надзвичайно важливим для розуміння механізмів інформаційного впливу й вироблення дієвих засобів протидії деструктивним пропагандистським кампаніям.

Висновки до розділу 1

Теоретичні засади поняття «наратив» окреслено його сутність, структуру та ключові функції в гуманітарному вимірі. Проаналізовано різні підходи до розуміння наративу в сучасній науковій літературі, що дало змогу виокремити його як багатовимірний інструмент інтерпретації реальності, здатний формувати уявлення, переконання та соціально-психологічні реакції аудиторії. Наголошено, що наратив не обмежується суто текстовою формою: він виступає репрезентацією певної ідеї, події чи конфлікту, вибудовуючи когнітивні рамки, у яких людина осмислює навколишній світ.

Окрему увагу приділено феномену воєнних наративів, які функціонують як комунікативні конструкції, спрямовані на пояснення, виправдання чи трансформацію суспільного сприйняття війни. Визначено їхні найбільш характерні риси – цілеспрямованість, емоційність, ідеологічність, мультимодальність, здатність до мобілізації та впливу на колективну ідентичність. Розкрито, що воєнні наративи стають ключовим інструментом у гібридних конфліктах, де інформаційна складова відіграє не меншу роль, ніж військова сила, формуючи образи «свого» і «ворога», моделі поведінки та очікувані реакції аудиторії.

Наративи – особливо у контексті війни – є стратегічними засобами впливу на масову свідомість і соціальну динаміку. Їхнє вивчення відкриває перспективи краще розуміти механізми маніпуляцій, пропагандистських технік, інформаційних операцій та формування суспільних настроїв. Пропонований в іклад – концептуальне підґрунтя для подальшого дослідження практичної реалізації воєнних наративів та їхнього впливу на різні сегменти цільових аудиторій у сучасних умовах збройного конфлікту.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЗМІСТУ ТА ПРОЯВІВ АНТИУКРАЇНСЬКИХ ВОЄННИХ НАРАТИВІВ

2.1. Зміст основних антиукраїнських воєнних наративів

Основні антиукраїнські воєнні наративи зосереджуються навколо кількох ключових ідеологічних конструкцій, спрямованих на підрив державності, делегітимацію влади та дискредитацію міжнародних партнерів України. Передусім активно просувається твердження про те, що «Україна є недодержавою», другим домінантним напрямом інформаційного впливу є наратив про те, що «українська влада є неонацистською, нелегітимною та дискредитованою». Третій ключовий наратив – це твердження, що «Захід експлуатує Україну та є деструктивним для світового порядку» [12, с. 3]. Варто висвітлити детальніше сутність кожного з них.

1. «Україна є недодержавою». Пропагандистський наратив про те, що Україна нібито є недодержавою, використовується росією з метою виправдання власної агресії та втручання у внутрішні справи України. За цією логікою, Україна не здатна самотійно гарантувати безпеку та територіальну цілісність, тому втручання «необхідне» для захисту російськомовного населення. Крім того, цей наратив спрямований на залучення окремих українських громадян, які можуть бути незадоволені діями державної влади, а також на зміцнення внутрішньої стабільності в росії шляхом фокусування уваги населення на зовнішніх «загрозах». Водночас він заперечує самотійне існування українського народу та дискредитує історію української державності, незважаючи на багатовікову історію створення українських державних утворень, починаючи від Київської Русі та закінчуючи сучасною незалежною Україною, яка продовжує боротися за свій суверенітет [12, с. 9].

2. «Українська влада є неонацистською, нелегітимною та дискредитованою». Наратив про «неонацистську, нелегітимну та дискредитовану» українську владу спрямований на підрив довіри до

державних інституцій і створення розколу в суспільстві. Він дозволяє росії легітимізувати власну агресію, зокрема анексію Криму, підтримку сепаратистських рухів на сході України та повномасштабне вторгнення, аргументуючи свої дії «необхідністю захисту співвітчизників від українських нацистів». Цей наратив також намагається залучити на свій бік тих громадян, які відчують незадоволення владою. Незважаючи на те, що наратив про «нацизм» в Україні ставився під сумнів уже після 2019 року, коли президентом стала людина з єврейським корінням, пропагандистські маніпуляції продовжилися у вигляді дискредитації влади, зараз трансформуючись у тезу про «терористичний» характер української держави, що підкреслює цілеспрямовану кампанію росії щодо політичного та геополітичного впливу [12, с. 10].

3. «Захід експлуатує Україну та є деструктивним для світового порядку». Пропагандистський наратив про те, що Захід нібито експлуатує Україну та загрожує світовому порядку, покликаний формувати недовіру до міжнародних партнерів України та підривати її зовнішньополітичні позиції. росія використовує його для зміцнення внутрішньої підтримки, створюючи образ Заходу як експлуататора, та для демонстрації себе як захисника прав слабких держав. Одночасно цей наратив є інструментом зовнішньої політики, спрямованим на розрив партнерських зв'язків України та Заходу, зміцнення власного впливу в регіоні і підкреслення ролі росії як суперника демократичних держав. Насправді, міжнародна підтримка України з початку повномасштабного вторгнення демонструє значні обсяги допомоги та фінансових ресурсів, що спростовує тези російської пропаганди, проте їх використання залишається частиною комплексної стратегії впливу на інформаційний простір та суспільну свідомість [12, с. 11].

Загалом, зміст основних антиукраїнських воєнних наративів охоплює три ключові напрямки: твердження про нібито «недодержавність» України,

дискредитацію української влади як «неонацистської та нелегітимної» та представлення Заходу як експлуататора України і загрози світовому порядку.

2.2. Особливості прояву та поширення антиукраїнських воєнних наративів

В основі контенту російських наративів лежить концепція «руського миру», яка обґрунтовує ідею «возз'єднання розділеного російського народу» після так званої «геополітичної катастрофи» – розпаду СРСР. Ці наративи є складовою частиною стратегічних комунікацій і орієнтовані не лише на внутрішню аудиторію росії, а й на проросійські спільноти за її межами [13, с. 93].

Російські наративи виконують конкретні функції в інформаційній пропаганді. Для російської аудиторії та діаспори вони покликані нав'язати власне бачення подій, виправдати дії держави та сформувати образ «ворога» для росії, що зміцнює внутрішню підтримку політики гремля. Для міжнародної спільноти ці наративи використовуються як інструмент обґрунтування та виправдання загроз, провокацій, агресивних дій і навіть військових злочинів. Водночас вони спрямовані на створення уявлення про «нового ворога», який нібито загрожує світовому порядку та безпеці, що дозволяє росії легітимізувати власну зовнішню політику й маніпулювати міжнародною думкою [13, с. 94]. Багато досліджень [14–20] присвячено особливостям прояву та поширення антиукраїнських воєнних наративів, що свідчить про значну увагу до цієї проблематики.

В умовах інформаційної війни росії проти України процес просування наративу відбувається за двоетапним алгоритмом. На першому етапі політичне керівництво рф формулює та проголошує відповідний наратив, який визначає основний зміст інформаційної кампанії. На другому етапі здійснюється масштабне поширення цього наративу за допомогою пропагандистських інструментів через різні канали мас-медіа з урахуванням особливостей цільової аудиторії.

Для розповсюдження наративів використовуються численні засоби масової комунікації, включно з російськими федеральними та регіональними медіа, платформами Instagram, YouTube, Telegram, TikTok та іншими інтернет-ресурсами і соціальними мережами, а також іноземними мейнстрімними та альтернативними медіа. Вибір конкретного каналу комунікації здійснюється на основі оцінки двох ключових складових: комунікативної – здатності медіа ефективно впливати на свідомість цільової аудиторії, та економічної – ефективності витрат, вкладених у реалізацію інформаційного впливу [13, с. 94].

Ефективність використаного засобу масової комунікації оцінюється за низкою показників: кількістю звернень до інформаційних матеріалів протягом певного періоду, сприйняттям інформації цільовою аудиторією, частотою виходу медіа, запам'ятовуваністю змісту повідомлень, впливом на поведінку аудиторії та загальною сумою витрат, що забезпечують позитивний результат проведеної інформаційної операції [21].

Аналіз російсько-українського інформаційного протиборства показує, що росія проти України використовує три ключові імперативи: перший – протидія інтеграційній політиці України на Захід, оскільки членство країни в НАТО та ЄС робить відродження російської неоімперії неможливим; другий – знищення всього українського як всередині, так і поза межами росії, оскільки лише ліквідація української ідентичності створює умови для існування імперії; третій – підтримка стану керованого хаосу в Україні та провокування сепаратистських рухів, спрямованих на послаблення державних інституцій і руйнування державності. Виходячи з багаторівневої структури наративів, можна констатувати, що всі вони орієнтовані на підриг національної безпеки: інституційні наративи націлені на загрозу державній безпеці, стратегічні – на порушення безпеки суспільства, а мікронаративи – на шкоду психічному стану окремих людей [22].

Таким чином, особливості прояву та поширення антиукраїнських воєнних наративів полягають у системному використанні їх як засобу інформаційного впливу, що включає багатоетапне формулювання та масштабне розповсюдження через різні медіа та соціальні платформи. Ці наративи спрямовані на маніпулювання свідомістю аудиторії, легітимізацію агресії та послаблення державної та суспільної стабільності України.

Висновки до розділу 2

У даному розділі було проведено системний аналіз змісту основних антиукраїнських воєнних наративів, що використовуються росією в умовах гібридної війни. Встановлено, що ключові наративи спрямовані на дискредитацію української державності, делегітимізацію влади та формування негативного образу України у свідомості міжнародної та внутрішньої аудиторії. Ці наративи є складовою пропагандистської стратегії, що обґрунтовує агресивні дії та підтримує геополітичні цілі росії.

Проаналізовано механізми прояву та поширення антиукраїнських наративів, що здійснюються через багаторівневу систему комунікацій: від офіційних заяв політичного керівництва рф до масштабного тиражування через традиційні та цифрові медіа, соціальні мережі та іноземні медіа-ресурси. Така структура забезпечує багаторазове повторення наративів, формує ілюзію їх правдивості та значною мірою впливає на цільову аудиторію, як внутрішню, так і міжнародну.

Визначено, що наративи виконують стратегічну функцію у створенні інформаційного тиску на Україну, сприяючи маніпулюванню громадською думкою, розколу суспільства та послабленню зовнішньополітичних позицій держави. Їхнє багаторівневе використання – інституційне, стратегічне та мікронаративне – дозволяє впливати одночасно на безпеку держави, суспільства та психіку окремих осіб, що підтверджує їхню ключову роль у сучасних гібридних конфліктах.

РОЗДІЛ 3.

ПІДГОТОВКА МЕДІАПРОДУКТУ ЯК ЗАСОБУ ПРОТИДІЇ АНТИУКРАЇНСЬКИМ ВОЄННИМ НАРАТИВАМ

3.1. Механізм виявлення та порядок протидії антиукраїнським воєнним наративам

В умовах сучасної інформаційної війни ефективна протидія антиукраїнським воєнним наративам потребує чіткого механізму їх виявлення, аналізу та нейтралізації. На основі проведеного дослідження та аналізу сценарію медіапродукту, можна виділити кілька послідовних етапів такого механізму.

Першим етапом є виявлення наративу. Воно передбачає аналіз інформаційного контенту в соціальних мережах, медіа та месенджерах. Особливу увагу слід звертати на повторюваність однакових меседжів, емоційно забарвлену лексику, узагальнення та використання ярликів. Як показано у сценарії медіапродукту, наратив часто маскується під звичайну новину, однак відрізняється системністю та спрямованістю на формування певного уявлення.

Другим етапом є перевірка джерела інформації. Важливо встановити, чи є канал або медіа офіційним, чи містить він відкриту інформацію про редакцію, а також чи посилається на перевірені джерела. У сценарії це демонструється на прикладі аналізу Telegram-каналів, де анонімність часто є ознакою потенційної маніпуляції.

Третій етап — аналіз змісту повідомлення. На цьому рівні визначається, чи містить інформація ознаки маніпуляції: надмірну емоційність, відсутність доказів, використання страху або паніки. Також важливо перевіряти фото та відео, оскільки візуальний контент може бути вирваний із контексту або застарілий.

Четвертий етап — вербальна протидія. Вона полягає у коректному формулюванні відповіді на маніпулятивний меседж. Замість емоційної реакції використовується нейтральна мова, уточнення фактів та додавання контексту.

них знань і практичних інструментів протидії антиукраїнським воєнним наративам. Наприклад, замість панічних тверджень подається зважене пояснення ситуації.

П'ятий етап — візуальна протидія. Оскільки значна частина наративів поширюється через зображення та відео, важливо використовувати інфографіку, таймлайни, посилання на першоджерела та інші візуальні інструменти для спростування маніпуляцій. Таким чином, механізм протидії антиукраїнським воєнним наративам є комплексним і включає аналітичні, комунікативні та візуальні інструменти, що дозволяють не лише виявляти деструктивний контент, а й ефективно нейтралізувати його вплив.

3.2. Технологія створення медіапродукту

Практична частина дослідження передбачає створення медіапродукту у форматі відеоматеріалу, спрямованого на підвищення рівня медіаграмотності та формування критичного мислення аудиторії.

Основою для створення продукту став розроблений сценарій, який поєднує інформаційну, аналітичну та інтерактивну складові. Структурно медіапродукт складається з кількох логічних блоків.

Перший блок — вступний. У ньому окреслюється актуальність проблеми та привертається увага глядача до теми інформаційної війни. Використовується пряме звернення до аудиторії, що створює ефект залучення.

Другий блок — інтерактивний (опитування). Він демонструє реальний рівень обізнаності людей щодо поняття наративів. Як показано у сценарії, більшість респондентів плутають наративи з фейками або не можуть дати чітке визначення, що підсилює актуальність теми.

Третій блок — експертний. У ньому подається пояснення сутності воєнних наративів, їхньої структури та відмінності від фейків. Експерт також розкриває основні вербальні та візуальні прийоми маніпуляції, що дозволяє глядачеві краще зрозуміти механізми впливу.

Четвертий блок — практичний. Він містить конкретні рекомендації щодо протидії наративам, зокрема перевірку джерел, аналіз стилю подачі інформації, порівняння з іншими медіа та використання інструментів фактчекінгу. Особливу увагу приділено аналізу Telegram як одного з основних каналів поширення дезінформації.

П'ятий блок — висновковий. У ньому узагальнюється основна ідея медіапродукту: антиукраїнські наративи впливають через емоції, але втрачають ефективність за умови критичного мислення аудиторії. Завершення містить заклик до свідомого споживання інформації.

У процесі створення медіапродукту були використані такі технологічні елементи:

- відеозйомка з різними планами (середній, крупний);
- монтаж із використанням швидких переходів;
- інтеграція інфографіки;
- поєднання кольорових і чорно-білих кадрів для акцентування уваги;
- використання текстових вставок та візуальних підсилювачів.

Таким чином, створений медіапродукт є прикладом ефективного поєднання теоретичних знань і практичних інструментів протидії антиукраїнським воєнним наративам. Він спрямований не лише на інформування, а й на формування навичок критичного аналізу інформації у сучасному медіапросторі.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було розроблено практичні засади протидії антиукраїнським воєнним наративам та обґрунтовано ефективність використання медіапродукту як інструменту інформаційної безпеки. Зокрема, визначено поетапний механізм виявлення та нейтралізації наративів, який

включає аналіз інформаційного контенту, перевірку джерел, оцінку змісту повідомлень, а також застосування вербальних і візуальних засобів протидії. Встановлено, що комплексний підхід до аналізу інформації дозволяє ефективно розпізнавати маніпулятивні меседжі та знижувати їхній вплив на аудиторію.

Окрему увагу приділено розробці медіапродукту у форматі відео, який поєднує інформаційну, аналітичну та практичну складові. Визначено його структуру, що включає вступний, інтерактивний, експертний, практичний та підсумковий блоки, кожен із яких виконує окрему комунікативну функцію. Такий формат забезпечує доступність складної інформації та сприяє кращому засвоєнню матеріалу аудиторією. Доведено, що поєднання вербальних і візуальних засобів є ключовим фактором ефективної протидії антиукраїнським воєнним наративам, оскільки дозволяє не лише спростовувати дезінформацію, а й формувати критичне мислення. Створений медіапродукт виступає практичним прикладом реалізації цих підходів і може бути використаний у сфері журналістики, медіаосвіти та стратегічних комунікацій. Отже, результати третього розділу підтверджують, що системна протидія інформаційним впливам є можливою за умови поєднання теоретичних знань і практичних інструментів, спрямованих на підвищення медіаграмотності суспільства.

ВИСНОВКИ

Сучасна війна росії проти України є не лише збройним протистоянням, а й потужною інформаційною війною. Антиукраїнські воєнні наративи стали одним із головних інструментів російської пропаганди, який впливає на свідомість людей, підриває довіру до влади та держави і намагається сформувати негативний образ України у світі. Саме тому тема дипломного проєкту є актуальною і практично важливою.

У першому розділі було розглянуто теоретичні основи поняття «наратив». Ми з'ясували, що наратив — це не просто розповідь, а складна комунікативна конструкція, яка допомагає людям осмислювати події і формувати їхнє ставлення до реальності. Воєнні наративи відрізняються мультимодальністю, емоційністю та чіткою цілеспрямованістю. Вони діють на трьох рівнях — макро-, мезо- і мікрорівні — і активно використовуються в гібридній війні для впливу на різні аудиторії.

У другому розділі проведено аналіз основних антиукраїнських воєнних наративів. Найпоширенішими серед них є три ключові: «Україна — недодержава», «Українська влада є неонацистською та нелегітимною» та «Захід експлуатує Україну». Ці наративи базуються на ідеї «руського миру» і виконують декілька функцій: виправдовують агресію росії, розколюють українське суспільство та намагаються послабити міжнародну підтримку нашої країни. Було також показано, як ці наративи поширюються через традиційні ЗМІ, соціальні мережі та особливо Telegram-канали.

Третій розділ присвячено практичній частині роботи. На основі проведеного дослідження розроблено механізм виявлення та протидії антиукраїнським воєнним наративам, який складається з п'яти етапів: виявлення наративу, перевірка джерела, аналіз змісту, вербальна протидія та візуальна протидія. Крім того, створено медіапродукт у форматі відеоматеріалу, спрямований на підвищення медіаграмотності молоді. У відео поєднано теоретичні пояснення, результати опитування, поради експерта та

практичні рекомендації. Під час створення продукту використовувалися різні відеоплани, монтаж, інфографіка та текстові вставки.

Підсумовуючи результати дипломної роботи, можна зробити такі основні висновки:

Антиукраїнські воєнні наративи є важливою складовою інформаційно-психологічної агресії росії проти України. Ефективна протидія таким наративам вимагає системного підходу, який включає постійний моніторинг інформації, перевірку фактів і швидку комунікаційну відповідь. Розроблений у роботі механізм виявлення та протидії є досить простим і може застосовуватися як окремими громадянами, так і медіа та державними структурами. Створений медіапродукт показав, що поєднання слова і візуальних засобів дозволяє ефективно пояснювати складні речі та формувати критичне мислення в аудиторії. Вербально-візуальні засоби протидії є потужним інструментом захисту інформаційного простору України. Отримані результати підтверджують, що підвищення рівня медіаграмотності населення та створення якісного контрконтенту є одним із важливих напрямів інформаційної безпеки держави в умовах війни. У подальшому дослідження можна продовжити в напрямку автоматизації виявлення наративів за допомогою штучного інтелекту, створення коротких відео для різних соціальних мереж та вивчення ефективності контрнاراتивів на різні вікові групи. Матеріали дипломного проєкту можуть бути корисними для викладачів і студентів у курсах медіаграмотності, журналістики та стратегічних комунікацій, а також для громадських організацій, які працюють над протидією російській пропаганді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кушнірова Т. В. Наратив як літературознавча категорія: генеза, ознаки, типологія. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*.

- Серія: «Філологія», 2019. № 39(1). С. 130–133. URL: <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2019.39.1.31>
2. Гук О.-М., Бехта І. Поняття наративного аналізу і основні підходи. *Молодий вчений*, 2020. № 11(87). С. 430–435. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-11-87-92>
 3. Данилюк В. Наративи в ігровому кіно: сутність, значення і контекст російсько-української війни. *Питання культурології*, 2025. № 45. С. 90–108. URL: <https://doi.org/10.31866/2410-1311.45.2025.325037>
 4. Мучанка В. Що таке наратив у маркетингу і як просувати бренд за допомогою історій? *Web-promo*, 2024. URL: <https://web-promo.ua/ua/blog/scho-take-narativ-u-marketingu-i-yak-prosuvati-brend-za-dopomogoyu-istoriy/>
 5. Биков С. Як Україна переможе у війні наративів. *Interfax-Україна*, 2022. URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/870738.html>
 6. Crowe A. The 5 Key Elements of a Story Explained. *Prodigy*, 2022. URL: <https://www.prodigygame.com/main-en/blog/story-elements/>
 7. Steblyna N. O. Narrative in the field of political communications: The approaches of most cited papers on Web of Science. *Political life*, 2019. № 3. Р. 95–100. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pollife_2019_3_17
 8. Почепцов Г. Не читайте чужих наративів. *Укрінформ*, 2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3596443-ne-citajte-cuzih-narativiv.html>
 9. Мудрак А. Фейки та наративи. *Truthful Reporting*, 2023. URL: <https://truthfulreporting.org/mediagramotnist/fejky-ta-naratyvy/>
 10. Макарець Ю. Довколомовні гібридні наративи в російсько-українському протистоянні. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика*, 2022. № 1(31). С. 21–26. URL: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2022.31.05>
 11. Дойчик О. Я., Ганзін В. В. Наратив війни: визначення і структура (контекст сучасних збройних конфліктів). *Науковий вісник Херсонського державного*

- університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація», 2025. № 1. С. 9–15. URL: <https://tsj.journal.kspu.edu/index.php/tsj/article/view/684/653>
12. Романишин А. С., Черевичний С. В., Остапчук О. П. 100 брехливих російських наративів про російськоукраїнську війну. Збірник інформаційно-аналітичних матеріалів. К.: НДЦ ГП ЗС України, 2023. 77 с. URL: <https://surl.lu/rjavrw>
13. Залкін С. В., Сідченко С. О., Хударковський К. І., Ревін О. В., Белімов В. В., Свистунов Д. Ю. Системний аналіз наративів інформаційної війни російської федерації проти України за стандартами НАТО. *Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил*, 2025. № 3(85). С. 93–102. URL: <https://doi.org/10.30748/zhups.2025.85.12>
14. Сідченко С. О., Ревін О. В., Залкін С. В., Хударковський К. І. Методичний підхід до оцінювання ефективності здійснення інформаційного (психологічного) впливу у соціальних мережах. *Системи обробки інформації*, 2023. № 1(172). С. 70–82. URL: <https://doi.org/10.30748/soi.2023.172.09>.
15. Певцов Г. В., Залкін С. В., Сідченко С. О., Хударковський К. І. Особливості формування сценарію проведення інформаційно-психологічного впливу в ході реалізації стратегічних комунікацій. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*, 2019. № 3(36). С. 40–46. URL: <https://doi.org/10.30748/nitps.2019.36.05>
16. Сідченко С. О., Залкін С. В., Хударковський К. І. Основні етапи інформаційної кампанії Російської Федерації в ході збройної агресії проти України станом на вересень 2022 року. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*, 2022. № 2(47). С. 6–19. URL: <https://doi.org/10.30748/nitps.2022.47.01>
17. Сідченко С. О., Залкін С. В., Хударковський К. І., Белімов В. В. Інформаційні заходи шостого етапу інформаційної кампанії Російської Федерації в ході збройної агресії проти України у вересні 2022 року. *Наука і*

техніка Повітряних Сил Збройних Сил України, 2022. № 3(48). С. 71–80. URL: <https://doi.org/10.30748/nitps.2022.48.09>

18. Сідченко С. О., Залкін С. В., Хударковський К. І., Белімов В. В., Ревін О. В. Напрями розвитку інформаційної кампанії Російської Федерації в ході збройної агресії проти України у вересні-грудні 2022 року. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*, 2022. № 4(49). С. 64–79. URL: <https://doi.org/10.30748/nitps.2022.49.09>

19. Хударковський К. І., Сідченко С. О., Залкін С. В., Ревін О. В., Белімов В. В. Аналіз інформаційної кампанії Російської Федерації проти України: основні етапи та попередні результати станом на вересень 2023 року. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*, 2023. № 3(52). С. 74–86. URL: <https://doi.org/10.30748/nitps.2023.52.10>

20. Залкін С. В., Сідченко С. О., Хударковський К. І., Белімов В. В., Ревін О. В. Інформаційна складова збройного протистояння Російської Федерації та України: аналіз основних подій в інформаційному просторі у вересні – листопаді 2024 року. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*, 2024. № 4(57). С. 77–84. URL: <https://doi.org/10.30748/nitps.2024.57.11>

21. Певцов Г. В., Пацек П., Касьяненко М. В., Залкін С. В., Сідченко С. О., Хударковський К. І. Методичний підхід до вибору засобу масової комунікації для здійснення інформаційного (психологічного) впливу. *Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України*, 2021. № 3(44). С. 35–40. URL: <https://doi.org/10.30748/nitps.2021.44.04>

22. Російсько-українська війна 2014 року: причини, перебіг та політико-правові оцінки. 16 с. URL: https://i.tyzhden.ua/content/photoalbum/2014/10_2014/17/26-42.pdf